předpisům zákona o moru dobytčím, platí uvedené předpisy; při tom buď však hleděno ku většímu nebezpečí, jež vzchází přestoupením předpisů o moru dobytčím. Úřad trestní prohlásí propadlými zvířata a suroviny od nich pocházející, jež byly buď proti zákazu vezeny a provezeny přes hranice říšské nebo zemské, nebo byly dovezeny jinudy, než místy ku přechodu určenými neb jimiž byl kordon protržen (§§ 38 a 39 zák. o moru dob).

Ústavy posluhů veřejných jsou živnostenská zařízení v tom záležející, že jsou obecenstvu za úplatu pohotově k službám na veřejných ulicích určité osoby. Živnost těchto osob jest koncesní (§ 15 odst. 4 ř. živn., rozh. ze dne 24. února 1862 č. 1146 a rozh. ze dne 27. března 1864 č. 24.043). Jakožto živnost pro služby místní podléhá toto zaměstnání co do maximálních sazeb úřednímu vyměření (§ 51 živn. ř.) a mimo to úpravě živnostenské policie (§ 54 odst. 2 živn. ř.). V čelných městech mají ústavy tyto veškeré prostředky k dopravě zboží a jsou zvláštními podnikateli organisovány a vydržovány. První ústav veřejných posluhů založen byl r. 1858 kupcem Bergrem v Brombergu; odtud rozšířilo se zařízení toto, zajisté v nejednom směru praktické, do Rakouska, Německa, Švýcar, Ruska, Anglie, Holandska a Severní Ameriky.

Ústavy pro hluchoněmé.

I. Pojem a význam.

Účel ústavy těmito sledovaný má význam neocenitelný; vychovávají, vyučují a schopnými k výdělku činí nešťastníky, jež od narození nebo nejútlejšího mládí jsou sluchu zbaveni a u nichž se tudíž ani řeč vyvinouti nemohla; ústavy tyto pečují tudíž o výchovu hluchoněmých, by tito nalezli výživu v životě občanském a založili svoji existenci a tím se stali potřebnými a prospěšnými členy společnosti lidské. Účel ústavů těchto je tudíž velmi humanním a zároveň všeužitečným. Ústavy tyto jsou požadavkem pravé a ušlechtilé lidskosti a slouží též zájmu veškerenstva, umožňujíce tisícům nešťastným a opuštěným, by se stali účelnou činností prospěšnými celku. Statistické výkazy poučují, že hluchoněmých je daleko více v krajinách hornatých, než v nižinách, nejvíce jich jest v zemích alpských; tak připadá na př. ve Švýcarsku na 100.000 obyvatelů 245 hluchoněmých, v Solnohradsku 278, v Korutansku 441, ve většině evropských zemí přibývá pak hluchoněmých. Ústavy hluchoněmých jsou výsledkem snah dobročinných, jevících se od 2. polovice 18. stol. Ústavy tyto vznikly lidumilným působením 2 mužů. Byl to jednak abbé Karel Michael de l'Epée, jenž na své útraty založil r. 1760 ústav takový (teprve r. 1791 sestátněný) a v Německu byl to vynikající filantrop Samuel Heinicke, který přiměl r. 1778 knížete voliče Bedřicha Augusta Saského ku zřízení veřejného ústavu hluchoněmých v Lipsku. Od toho času pokládaly evropské státy a obce za svou povinnost následovati tohoto vzoru a pečovati o výchovu a vyučování hluchoněmých ve zvláštních ústavech. Tak povstaly vynikající ústavy hluchoněmých ve Vídni, Berlíně, Praze a j. V nynější době věnuje moderní stát plnou péči též výchově těchto mrzáků. Ve všech vzdělaných státech setkáváme se již s ústavy hluchoněmých. Veliký počet těchto ústavů založili též soukromníci. Rostoucí potřebě není však dosud přes četné a dobře zřízené ústavy tohoto druhu ani z daleka vyhověno, takže se právem stěžuje, že mnoho těchto nešťastníků, zejména v zemích alpských, vyrůstá beze všeho vyučování a propadá přímo blbosti. Jest tudíž předním úkolem státu věnovati hluchoněmým pozornost ještě větší.

II. Vyučování hluchoněmých má umožniti jim, by jiným rozuměli a se s nimi dorozuměli, čímž se probouzejí a cvičí jich síly duševní a sdělují potřebné vědomosti a dovednosti. Především jedná se zde o prostředky, které sloužiti mají k tomu, aby si učitelé a žáci rozuměli a o osvojení si těchto prostředků dbali. Prostředky těmi jsou znamení a posuňky, jimž všichni lidé, zejména hluchoněmí již z domova rozumějí a jež jsou nepostrádatelným prostředkem, jímž osoby hluchoněmé s učitelem a mezi sebou z počátku se mohou dorozuměti. Vyučováním, podmíněným neunavnou trpělivostí a vytrvalostí, vytvořena byla v nejstarší době přirozená řeč posuňková tím, že bylo pro každý pojem stanoveno určité znamení rukou nebo posunček. Tímto způsobem přivedl to abbé de l'Epée tak daleko, že chovanci jeho rozuměli řeči písemné. Ač nutno uznati, že bylo docíleno utěšených výsledků, že postavení hluchoněmých se tím podstatně zlepšilo a že stali se způsobilými myšlénky své písemně vyměňovati, zůstali nicméně osamocenými a z kruhů slyšící a mluvící společnosti vyloučeni. Teprve Samuel Hainicke (1729—1790), zakladatel německého vyučování hluchoněmých, naučil své žáky nejen mluvenému rozuměti, nýbrž i mluviti. Bedlivým pozorováním pohybů rtů, jazyka a tahů v obličeji mluvícího učí se dle methody Heinickovy hluchoněmý rozuměti nejen slovům, nýbrž též souvislým větám a tím i sám mluviti. Jinými slovy — je to řeč rtová (t. j. umění bedlivým pozorováním pohybů rtů, jazyka a většinou též tahů v obličeji rozuměti mluvícímu), jejíž zavedením docílilo vyučování hluchoněmých přímo úžasných výsledků, čímž právě je hluchoněmému umožněno dorozuměti se s jinými osobami; ovšem osvojuje si hluchoněmý tuto dovednost z počátku těžko, avšak stalo li se tak, může to přivésti následkem svých velmi vyvinutých smyslů ku značné dokonalosti. Nejdůležitější úkol vyučování hluchoněmých záleží však v tom, aby hluchoněmý řečí písemnou, zvukovou a hláskovou k tomu byl přiveden, by své myšlénky správně ústně a písemně vyjadřoval; tím stane se způsobilým, pohybovati se v životě občanském a poskytnou se mu tím nejdůležitější prostředky, by si zajistiti mohl budoucí svoji existenci.

III. Rakouské ústavy hluchoněmých.

V Rakousku je celkem 17 ústavů hluchoněmých, a sice v Brně, Budějovicích, Döblingu, Štýrském Hradci, Gradisce, Celovci (soukromý ústav), Litoměřicích (soukromý ústav), Lvově (2 ústavy, jeden židovský soukromý ústav), Linci, Mills u Hallu, Praze (spolkový ústav), sv. Hipolytě (biskupský ústav), Trientě, Währingu, Vídni (2 ústavy, jeden židovský). Ústavy tyto čítaly v r. 1891: 1494 chovanců. V Rakousku bylo napočítáno při sčítání lidu 31. prosince 1890: 30.867 hluchoněmých a sice 16.961 mužů a 13.915 žen, takže připadá na 10.000 duší víc jak 12 hluchoněmých; v Uhersku bylo napočítáno 19.024 hluchoněmých (10.310 mužů, 8714 žen), připadá tudíž na 10.000 duší 11 hluchoněmých. Úkolem vyučování ve všech těchto ústavech jest, by se chovancům dostalo vzdělání mravně náboženského, aby stali se způsobilými k výdělku, proto pěstuje se kromě obecných předmětů učebních (náboženství, počty, reální předměty, krasopis, kreslení, tělocvik) též artikulace a vyučování v řeči a mimo to vyučují se chovanci různým řemeslům (obuvnictví, truhlářství, kovářství, košikářství, knihařství atd.). Jednotlivým ze jmenovaných ústavů (ve Vídni, v Praze) dostává se státní podpory. V Uhersku jsou ústavy hluchoněmých v Záhřebu, Aradě (nadační), Budapešti (židovský), Kaposváru (městský), v Kološi (soukromý

ústav), v Mitrovicích, Temešváru (městský), Uj Juttaku (soukromý ústav) a Vácově.

Ústavy učitelské povolány jsou k tomu, by odchovávaly a vzdělávaly školám zdatný dorost učitelský, který by plnou měrou zastati mohl povinnosti svého stavu vznesené naň zejména říšským zákonem o školách národních (ze dne 14. května 1869 č. 62 ř. z.). Tento zákon, jakož i zákon ze dne 2. května 1883 č. 53 ř. z. vytýká v §§ 26—42 zásadní ustanovení o vzdělání učitelstva a o způsobilosti pro úřad učitelský na školách národních. Nařízením min. kultu a vyučování ze dne 31. července 1886 č. 6031 vydán byl organisační statut pro ústavy učitelské. Jsou pak ústavy učitelské v užším (u nás obvyklém) významu t. j. ústavy věnované vzdělání učitelů a ústavy pro vzdělání učitelek. Industriálním učitelkám a učitelkám na školách mateřských dostává se vzdělání buďto na ústavech ku vzdělání učitelek nebo ve zvláštních kursech.

I. Předměty vyučování.

1. Na ústavech ku vzdělání učitelů učí se: náboženství, paedagogice s praktickými cvičeními, jazyku vyučovacímu, zeměpisu, dějepisu a nauce o ústavě vlasti, mathematice a měřickému kreslení, přírodopisu, silozpytu, zemědělství se zvláštním zřetelem k povaze půdy domoviny, krasopisu, kreslení od ruky, hudbě (zejména církevní), tělocviku. Kromě toho mají býti chovanci obeznámeni, je-li v místě k tomu ovšem příležitost, s methodou vyučování hluchoněmých a slepých, jakož i s organisací mateřských škol a vychovatelně pro marně zpustlé děti. Se schválením ministerstva kultu a vyuč. možno vyučovati též jiným živým řečem.

2. Kromě nauky o zemědělství mají ústavy pro vzdělání učitelek tutéž osnovu učební, pokud se týká, rozšířen tu počet předmětů ženskými pracemi ručními. Dle příležitosti má se chovankám dostati zasvěcení v organisaci školy mateřské. Pravidelně vyučovati se má náboženství každého vyznání, jestliže na dotyčném ústavu jest celkem (ze všech tříd) aspoň 20 žáků a zavedeno-li v třídách náboženství jakožto předmět povinný (obligátní). Dle potřeby učiti se mají na ústavu chovanci i druhému jazyku zemskému, aby případně i jím schopni byli vyučovati.

II. Vzdělání průpravné a vzdělání na ústavu.

1. Dle § 32 cit. novely ze dne 2. května 1883 č. 53 ř. z. musí žák vstupující na ústav učitelský při přijímací zkoušce osvědčiti jen znalost předmětů vyučování na školách měšťanských, kdežto říšský zákon z r. 1869 požadoval za podmínku přijetí odbytá studia na nižším gymnasiu nebo nižší reálné škole.

2. Kdežto § 29 říš. zák. o školách národních předepisoval pro vyučování na ústavech pro vzdělání učitelů jako povinné předměty nauku o výchově a o vyučování, dějiny těchto obou věd a vědy pomocné, obmezuje § 29 cit. novely počet těchto předmětů jen na pedagogiku spojenou s praktickými případy (zrušeny tedy dějiny pedagogiky a vědy pomocné).

3. Cit. § 29 říš. zákona o školách národních nařizoval pro chovance (t. j. pro chovance mužské) vyučovaeí v nauce o řeči a písemnostech a znalost literatury; naproti tomu ukládá § 29 cit. novely jedině znalost řeči a upouští od požadavku znalosti literatury.

4. § 29 říš. zákona o školách národních předepisoval nauku o ústavě vlasti za předmět samostatný, avšak § 29 cit. novely spojuje předmět tento s vuyčováním dějepisu.